

Jób

~interpretace formou eseje~

Než začnu, předpokládám, že je čtenář s příběhem Jóbů seznámen, a budu tedy rozebírat jen a pouze problematiku spojenou právě s kýženou interpretací. Dále předesílám, že budu v tomto dokumentu řešit více různých linek, neboť v Jóbůvi se řeší minimálně dvě.

První část

V této části půjde o poselství celého příběhu, o jeho účel.

Inu, přirozená interpretace je, že má tento příběh za cíl zpochybnit starý řád, v němž sice platila implikace *prohřešek* → *trest*, potažmo *zásluha* → *odměna*, ale v praxi se místo implikace často uvažovala ekvivalence. Co se v Jóbůvi stalo? Jóbůvi přátelé udělali přesně to. Místo implikace uvažovali ekvivalenci, čili že pokud byl člověk potrestán, musel hřešit. Bůh to jasně vyvrátí tím, že Jóbůva „potrestá“ bez očividného důvodu, ale nakonec se dopustí jisté neopatrnosti, a sice že Jóbůvi všechno utrpení vynahradí, což se jeví jako odměna za to, že svůj „trest“ vydržel bez jediného hříchu.

Čistě logicky vzato to nepředstavuje problém, protože to stále vyhovuje výše popsané implikaci, aniž by to potvrzovalo nebo vyvracelo domnělou ekvivalenci, ale vzhledem k povaze Bible a skutečnosti, že zbytek příběhu Jóbůva je tak „revoluční“, se to zdá poněkud podezřelé, a my proto budeme hledat lepší interpretaci. Navíc je možné, že příběh měl za cíl vyvrátit nejen ekvivalenci, ale i onu implikaci. Nebo možná ne. Třeba můžeme implikaci nechat implikací a za poselství příběhu považovat jen to, že posoudit, co je zásluha nebo prohřešek, je velmi těžké.

Pokusím se tedy rozebrat všechny tyto možnosti.

Nejdříve vyvrácení implikace. Pokud by měl příběh za cíl vyvrátit implikaci, tedy že po prohřešku následuje trest a po zásluze odměna, je jeho ukončení velmi problematické, protože té implikaci maximálně vyhovuje. Co je totiž větší zásluha než pochopení Boha, tedy spíše pochopení toho, že Boží cesty jsou spletité? Znovu: čistě logicky vzato, i když by žádná implikace mezi zmíněnými pojmy neexistovala, stále by po zásluze mohla odměna následovat, jediné, co implikace znamená, je, že po zásluze *musí* následovat odměna. Jak jsem však dříve

psal, tato interpretace nesedí, protože oslabuje zbytek poselství. Jelikož Bible v ostatních případech dává příklad, jak se má člověk zachovat, pokud by i nyní ten příklad dávat měla (přičemž opak považuji za velmi nepravděpodobný a nanejvýš podivný), pak by to od jejich čtenářů vyžadovalo jistou dávku dvividu¹, a to je, pokud chceme ve své interpretaci zachovat tradiční logiku, nepřijatelné.

Druhou možností je vyvrácení ekvivalence. Bůh na konci skutečně pokárá tři Jóbovy přátele, ale za co? Zde se můžeme dohadovat, zda byli pokáráni za to, že přepokládali ekvivalenci, nebo za to, že při rozmluvě s Jóbem používali nekalých praktik, kterým by se dnes říkalo „argumentační fauly“. Mezi ně patřila například vidění, která prý měli. Bůh jim na konci pouze vyčítal, že s Jóbem nejednali správně, blíže to není specifikováno.

Čistě subjektivně řečeno mi tato interpretace připadá nepravděpodobná už jen kvůli podivné dvojznačnosti oněch výtek. Navíc vyvrácení ekvivalence je poměrně slabé, poněvadž pokud by tato interpretace nešla ruku v ruce s interpretací následující, a sice že o nějakém chování nelze snadno rozhodnout, zda je záslužné či trestuhodné, a lidé by tím pádem byli odměňováni a trestáni „snadno“, s minimem případů podobných Jóbovi, kde příčina odměny nebo trestu není zřejmá a celá problematika je značně komplikovaná, pak by si lidé pomalu nevšimli, že nějaká ekvivalence neexistuje, neboť by po zřejmé zásluze následovala odměna a po zřejmém hříchu by přicházel trest.

Znovu: pro matematika, jímž jsem já, toto vůbec nic neznamena. Tato korelace (častá souběžnost dvou událostí) svědčí jenom o implikaci, tedy podmíněnosti. Ekvivalence je mnohem silnější tvrzení, neboť je vratná: pokud byl člověk odměněn, musel se o něco zasloužit, byl-li ztrestán, hřešil. Zde však jde o biblický příběh, jehož cílovou skupinou nejsou rigorózní matematici, a proto si nemůžeme dovolit smést tento problém s tím, že tato pozorování svědčí pouze o implikaci, což není ekvivalence, a konec.

Kdybychom dokonce byli statistici, netroufli bychom si ani tvrdit, že existuje nějaká implikace, pouze na základě „empirického“ měření. S tímto problémem je spojeno sousloví, že „korelace neimplikuje kauzalitu“, čili „měření nepotvrzuje podmíněnost“.

A právě statistici jsou z mého pohledu pravdě nejbliže. Co oni tvrdí, je, že ani na základě jakkoliv dlouhé zkušenosti nelze striktně řečeno vyvozovat jakékoliv závěry. A to paradoxně vyhovuje poslední navrhované interpretaci, a sice že posoudit, co je zásluha a co je prohřešek, je velmi složité (v našem případě tak složité, že je to pro smrtelníka téměř nemožné).

¹ Překlad anglického doublethink na pseudostarořecké *di-idea*, kde „di-“ = dvoj-/dvi-“ a „idea“ = vid“. Tedy *dvi-vid*.

S touto interpretací v mysli dokonce můžeme zajít ještě dále a říct, že interpretace „implikace neexistuje“ a „implikace existuje za velmi těžko posouditelných podmínek“ jsou ve výsledku ekvivalentní. Nyní to zdůvodním. Když chceme dokazovat ekvivalenci, musíme dokázat oboustrannou implikaci. Já začnu odzadu:

implikace existuje za velmi těžko posouditelných podmínek \rightarrow implikace neexistuje.

Co se stane, pokud implikace platí pouze ve velmi vzácných případech (nebo nemusí být vzácné, ale mohou se zdát náhodné)? Samozřejmě tu teď nemluvíme rigorózní matematickou logikou, jinak bychom bojovali s větrnými mlýny, když chceme dokázat takovou implikaci, kterou jsme si určili, neboť samozřejmě striktně řečeno neplatí za žádných okolností. Pokud však přimhouříme oči a budeme důsledky obou stran implikace posuzovat znovu trochu empiričtěji, uvidíme prakticky stejný výsledek: pokud implikace existuje, ale podmínky pro její naplnění jsou tak složité, že výsledkem je prakticky náhodná kombinace výsledků, je to stejné, jako by implikace neexistovala, neboť pak by také (tentokrát skutečně) výsledky na první pohled nezávisely na (domnělých) podmínkách a byly náhodné.

Nyní chceme postupovat z druhé strany, tedy že pokud implikace neexistuje, připomíná to situaci, kdy existuje se složitými podmínkami splnění. Použijeme podobný argument: když implikace neexistuje, příčiny a důsledky jsou na sobě nezávislé. Tím pádem může přijít trest, i když se zdá, že se člověk o něco zasloužil, a naopak může být odměněn bez očividného důvodu. Co příběh Jób sděluje, jak předpokládám, je, že toto ve skutečnosti neznamena, že implikace není, ale že boží cesty jsou spletené a důvodu, proč je člověk potrestán či odměněn, člověk obecně nemůže rozumět (což samozřejmě nevylučuje speciální případy, kdy je na první pohled vidět důvod trestu či odměny, ale ani v těch chvílích si nemůžeme být jisti, zda ta příčina, kterou vidíme my, je úplná). A skutečně, implikace s nepochopitelným důvodem dává důsledky, které se na příčině zdají nezávislé.

A tím jsme tedy ukázali ekvivalenci obou situací. Závěrem k této části bych tedy zopakoval, že se kloním k interpretaci: ať už implikace existuje, či nikoliv, příčiny trestu nebo odměny jsou vyhodnocovány tak složitě, že se obě situace (implikace existuje/neexistuje) jeví jako ekvivalentní.

Druhá část

V této části půjde o rozebrání Jóbova života a následnou rozpravu Jóba s Bohem. Jób byl počestný a velmi zbožný, a to do té míry, že obětoval i za své bližní. Už to se dá vykládat jako jistá nedůvěra v ně nebo jako jakási „pýcha“ na vlastní způsob života/vztahu k Bohu. Jako by si Jób myslel, že z nich nejlépe rozumí Bohu, a že mu tím pádem nejlépe slouží.

I když je v tom příběhu jasně zobrazeno, jak se Satan s Bohem dohadují a následně sázejí, a v té scéně není ani náznak toho, že by Boha Jóbova „pýcha“ nějak zajímala, nemůžeme si být jisti tím, že se nijak nepříčinila na tom, proč se Bůh se Satanem vůbec sázel.

Ne nadarmo jsem předminulý odstavec ukončil domněnkou o tom, zda si Jób nemyslí, že Bohu nejlépe rozumí. Narážel jsem tím na to, že přesně to mu Bůh vytýká v konečné rozmluvě. Vyčítá mu, že si stěžuje, i když vlastně ničemu nerozumí, tj. nezná širší souvislosti, neví, jak funguje svět jako celek, neboť je pouze jeho součástí. S tím mu také vyčítá, že jej nazývá nespravedlivým, i když rozumí jen zlomku světa.

Dále jsem zhruba uprostřed předminulého odstavce napsal sousloví „Jóbova pýcha“. Ani zde nadarmo. Jób se vskutku považoval za dobrého služebníka Bohu, ne-li za jednoho z nejlepších. Nejlépe je to vidět v kapitolách 29, kde sám sebe opěvuje, a 30, kde si stěžuje, že jej Bůh opustil a i lůza jím začala opovrhovat.²

Jeho pýchu mu Bůh přímo nevyčte, spíše se zaměří, jak jsem již psal, na to, co Jób explicitně neřekl, a sice jeho pocit, že světu rozumí dost na to, aby mohl soudit Boží činy, konkrétně pak všechno to neštěstí, které na něj bylo sesláno.

Ještě by se hodilo dodat, že je možné na Jóbovo utrpení nahlížet nikoliv jako na trest, ale na poslední zkoušku, která měla Jóbovu osobnost ucelit.

Podobně jako ve škole zkouška neslouží k trestání žáků, ale za prvé k vyzkoušení, kolik umějí, a za druhé je to poslední stupeň výuky v dané oblasti — tehdy si mají žáci vyzkoušet, jak se nabyté znalosti aplikují pod tlakem, a někdy se dokonce mohou naučit i řešit nový typ úloh, nebo redukovat neznámý typ úloh na známé, řešitelné typy. Zkouška sice nepříjemná je, ale těm, kteří chtějí, nese ovoce.

Stejně tak by i Boží zkouška mohla být posledním stupněm Jóbova „vzdělání“, a proto by byla logicky nejtěžší. Vždyť Jób dávno vynikal nade všechny svou zbožností, a tím pádem už nebylo, jak jej za normálních okolností kompletně vyzkoušet a definitivně ucelit. Pak by dával smysl i závěr, kdy Bůh Jóbovi navrátí vše ztracené a ještě mu přidá navrch. To totiž koresponduje s motivem zkoušky, kdy je vytvořeno náročné prostředí, v němž se zkoušený

² Job 30,7-30,12

musí pohybovat, ale jakmile zkoušku splní, vrací se zpět do normálu, avšak s bonusy, které získal onou zkouškou.

Pokud bychom toto brali jako zvolenou interpretaci, pak bychom celou první část mohli redukovat na to, že se tím vlastně ukazuje, že lidský život je jedna velká zkouška, která nemusí být jednoduchá, ba paradoxně těm nejlepším žákům se často vede nejhůře, ale ti nejryzejší, co i přes to vytrvají ve víře, budou nejvíce odměněni. To nemusí být formou pozemských statků, závěr Jóbů by bylo v tomto kontextu nutno chápat jako metaforu. Tato poslední věta však nevychází přímo z textu Jóbů, takže ji není nutné do interpretace zahrnovat.

Na závěr by se také hodilo zmínit, že podle všeho na Jóbů neštěstí Bůh neseslal přímo, nýbrž „pouze“ povolil otěže Satanovi, jak je zřejmé z jejich hádky, kdy mu Bůh řekne, ať si má nad Jóbem veškerou moc, jen ať jej nezabíjí. To samozřejmě neznamená, že Bůh za Jóbův utrpení není zodpovědný, ale jak jsem, doufám uspokojivě, vysvětlil výše, toto utrpení bylo opodstatněné z toho či onoho důvodu.

Výchozí Literatura:

- Bible (kniha Jób)